

Gimbernat, 2016 (**) 66, 267-278

25 ANYS D'HISTÒRIA DE L'ESCOLA D'INFERMERIA DE LA UNIVERSITAT D'ANDORRA

TRAVESSET REY, Olga; VILÀ PANÉS, Inés

Resum: El present article és un resum del llibre 25 anys d'Història de l'Escola d'infermeria de la Universitari d'Andorra, que reflexa la història de la sanitat d'Andorra i de l'escola d'infermeria. Aquest, va néixer l'any 2008 quan se'ns va encarregar a les dues assignatures: Història, Models infermers i Metodologia de recerca. Cercant documentació per les assignatures ens vam adonar que la major part de la documentació que existia tant de la història de la sanitat com la història de la pròpia escola no estava escrita si no que estava en la memòria de la gent que l'havia viscut. Fruit d'aquesta cerca és una part del resultat de les següents paraules.

Paraules clau: història, infermeria, Andorra.

Resumen: El presente artículo es un resumen del libro 25 años de Historia de la Escuela de enfermería de la Universidad de Andorra, que refleja la historia de la sanidad de Andorra y de la escuela. Este libro nació en el año 2008 cuando se nos encargó dos materias: Historia, Modelos enfermeros y metodología de investigación. Buscando documentación para las materias nos dimos cuenta de que la mayor parte de la documentación que existía tanto de la historia de la sanidad como la historia de la propia escuela no estaba escrita sino que estaba en la memoria de la gente que la había vivido. Fruto de esta búsqueda es el resultado de las siguientes palabras.

Palabras clave: historia, enfermería, Andorra.

OBJECTIU

L'objectiu principal és aportar nova llum sobre el desenvolupament de la sanitat, la professió infermera a Andorra, i l'Escola d'Infermeria de la Universitat d'Andorra.

METODOLOGIA

S'ha dut a terme un treball d'investigació basat en el mètode històric descriptiu qualitatiu. Es tracta d'un mètode de recerca que extreu de les experiències viscudes pels actors socials implicats en els processos descrits els seus aspectes més significatius, fet que possibilita la interconnexió de les construccions teòriques i potencia l'expansió del coneixement (Strauss i Corbin, 2002).

El període d'estudi ha estat des dels orígens de l'escola d'Infermeria l'any 1988 fins al 2014. S'ha analitzat la realitat de la professió d'infermeria a Andorra per contextualitzar la realitat que acabaria fent necessària la creació de l'Escola a finals de la dècada de 1980.

Les dades a partir de les quals s'ha bastit el discurs provenen, bàsicament, del buidatge de documentació, en especial de caràcter administratiu, jurídic i hemerogràfic, han estat les entrevistes amb diverses persones que formen part de la història viva de l'Escola, concretament de personal docent durant les diverses fases del seu funcionament, exalumnes, directius i personal administratiu, a més d'infermeres i personal mèdic.

Les entrevistes han estat individuals, focalitzades i semiestructurades (Taylor, 1992). En alguns casos han estat obertes, en un format pròxim a la conversa informal, amb la recollida de dades segons els mètodes a l'ús com entrevistes obertes.

Les persones entrevistades han estat Rosa Maria Mandicó, la primera directora de l'Escola d'Infermeria d'Andorra, càrrec que, després d'un parèntesi, torna a ocupar actualment; Josefina Porras, la primera administrativa; M. Àngels Piñol, professora col·laboradora des dels inicis fins ara; Imma Tort, que va iniciar el seu contacte amb l'Escola l'any 1989 com a professora col·laboradora i més endavant seria professora de l'Escola i coordinadora de curs, i actualment directora d'infermeria d'atenció primària; Montserrat Fanés, administrativa del centre des del gener del 2004; Pilar Serrano, alumna de la primera promoció i coordinadora de curs de 1998 a 2004; Anna Insa, directora entre 1997 i 2002; Montserrat Bros, professora des de l'any 1990 fins al 2006; Montserrat Aldomà, incorporada a l'equip docent el 2006 fins ara; Aurora Casadevall, professora col·laboradora, que va ser durant catorze anys directora d'infermeria de l'hospital i coautora del llibre, amb Rosa M. Mandicó, *Escolta el cor*; Joan Colomer, que va ser entrevistat mentre era estudiant d'infermeria per conèixer aquest punt de vista i actualment és diplomad en infermeria; Mònica Duran, infermera i presidenta de l'actual junta del Col·legi d'Infermeres i Infermers d'Andorra; Antoni Vilanova, el pare del qual va crear la primera clínica, i pel seu paper en la història de la medicina a Andorra, i Sílvia Bonet, infermera, que va ser durant un any ministra de Sanitat i actualment exerceix càrrec polític des de l'oposició.

Altres entrevistats com Blondina Adellach, Ester Albert, Xavier Bertran, Dolors Cases, Teresa Castells, Lurdes Cardet, Margarida Coll, Josep Gómez Jiménez, Joan Obiols, Rosa M. Sabaté i Carme Troy ens han ofert la seva mirada com a professionals del món de la salut, fet que ens ha aportat llum a aquesta recerca.

ELS INICIS DE LA SANITAT A ANDORRA

Segons ens ha arribat a través de diversos treballs (Pere Canturri 2014; Casadevall, 2005), l'existència de metges professionals al país és una realitat almenys des de la primera meitat del segle XIX. Els primers documentats són Bonaventura Barril i Alfons Argullós, l'any 1838, i posteriorment, més avançat aquell segle, Pere Rial i Aleix Claverol. Arribats al segle XX seguim trobant professionals que desenvolupen la medicina a Andorra, amb noms com Esteve Nequí, actiu pels volts de 1920, Antoni Picart i Josep Duró, pocs anys més tard.

La presència d'aquests pioners de la professió mèdica a Andorra, però, no anirà acompanyada de l'obertura d'una institució sanitària ni de cap professional de la branca de la infermeria fins arribar a la dècada de 1940.

Inicialment, Antoni Vilanova era l'únic metge que tenia la clínica. Ell s'encarregava de l'atenció als pacients ingressats i, al mateix temps, atenia els parts i visitava també pacients a domicili, en cotxe si hi havia gasolina en aquells temps de penúries, en mula si calia i, de vegades, quan la climatologia obligava, esquiant (Casadevall, 2005, p. 11).

Com a únic centre mèdic del país, la Clínica Vilanova s'ocupava, bàsicament, de la traumatologia i de la cirurgia en un petit quiròfan. En aquells casos en què les necessitats mèdiques no es podien cobrir en aquell equipament, la gent d'Andorra es desplaçava majoritàriament a l'Hospital de la Seu d'Urgell, que era en aquells temps l'hospital de referència, i també, en casos més greus, als hospitals de Barcelona o de França, especialment a Tolosa de Llenguadoc. En tots els casos, l'usuari andorrà havia de fer-se càrrec de les despeses originades per l'ús d'aquests serveis sanitaris, bé fos a Andorra o a l'estranger.

L'any 1952, Conrado de las Heras pujà a treballar com a practicant a la Clínica Vilanova. Venia de l'Hospital de la Seu d'Urgell i, d'acord amb la seva titulació de practicant,¹ cal considerar-lo com el primer infermer amb titulació que acolliria l'esmentada clínica i possiblement el Principat d'Andorra. El següent registre d'infermera titulada és Carme Aràjol. L'any de 1963 es van integrar quatre monges italianes de Parma que pertanyien a l'orde hospitalari. No tenien cap titulació específica, però sí que tenien una gran experiència en la cura dels malalts, que fou molt valorada per companys i pacients (Casadevall, 2005, p. 32-36). En aquells moments, i a banda del doctor Vilanova, hi treballaven dos metges més en plantilla, totalment polivalents, i també es comptava amb la col·laboració de dos metges especialistes establerts igualment al Principat (Casadevall, 2005, p. 43).

L'any 1968 es posava en marxa la Caixa Andorrana de Seguretat Social (CASS). Fins aquells moments, si algun andorrà volia algun tipus de cobertura sanitària havia de contractar una assegurança privada, com l'Aliança de la Seu d'Urgell, i no tothom s'ho podia permetre. A partir de la creació de la CASS, la vinculació a la seguretat social va ser obligatòria per a tots els treballadors assalariats en un únic règim d'assegurança, i també existia la possibilitat d'afiliació voluntària. La incorporació a la seguretat social va propiciar l'accés d'un important sector de la població a un grau notable de finançament de les despeses vinculades amb la salut, que fins aquell moment eren totalment assumides per cada família, i en cert sentit va incrementar la demanda de serveis sanitaris al Principat.

El mes de setembre de 1971 s'inaugurava La Clínica Verge de Meritxell era el fruit d'un antic projecte que havia començat a caminar a finals de la dècada de 1950, apadrinat per la Sindicatura General de les Valls, des de la qual es volia promoure una profunda reorganització del sistema sanitari del país amb la creació d'un sistema hospitalari públic (Casadevall, 2005, p. 27). Constava de

tres plantes d'hospitalització, urgències, radiologia, farmàcia i quiròfans, entre d'altres.

En un primer moment, l'atenció als malalts de la nova clínica es va posar en mans de les monges de la Congregació de Sant Josep de Girona, que assumiren funcions d'infermeria i de neteja, a més de la cuina. El novembre de 1971 hi va començar a treballar Rosa Maria Mandicó com a única infermera titulada del centre. L'escassetat de personal sanitari va condicionar d'una manera profunda les dinàmiques de treball dels primers temps de la clínica, en què prevalia la polivalència i la indefinició de les funcions, així com l'acumulació de responsabilitats i l'encadenament de torns de treball en moments de màxima necessitat (Casadevall, 2005: 58-67).

1977 s'obre el segon centre hospitalari públic del país, la Clínica Santa Coloma, que seria gestionada pel Consell General (Casadevall, 2005: 15-16).

La nova Clínica Santa Coloma tenia una capacitat de 55 llits, cosa que ampliava encara més l'oferta sanitària del país, i funcionava en paral·lel a la Clínica Verge de Meritxell, si bé assumien serveis diferents. L'increment del nombre de llits i de l'oferta de serveis que va comportar l'obertura del nou centre de Santa Coloma va posar de manifest la necessitat d'augmentar el nombre de professionals de la salut. Pel que fa a la gestió, tots dos centres sanitaris es van unificar sota una sola direcció amb el nom de Centre Hospitalari Andorrà (CHA), per tal de no duplicar serveis i distribuir-los entre tots dos complexos per complementar així les activitats assistencials.

La demanda creixent de personal sanitari va implicar l'arribada d'infermeres i infermers amb titulació, formats sobretot a Espanya, però també a França, que van aportar nous punts de vista en l'exercici de la professió.

L'obertura de la nova clínica també va implicar la destinació de metges i infermeres en clíniques diferents, una programació de guàrdies als dos edificis, trasllats de malalts d'una clínica a una altra en funció de la necessitat de proves diagnòstiques, és a dir, un increment ràpid dels problemes de gestió i de la despesa ocasionats per la distribució d'un servei en dos equipaments separats. Aquesta realitat, junt amb l'evidència d'un creixement econòmic accelerat a mesura que avançava la dècada de 1980, que es traduïa en un increment substancial de la demanda de serveis sanitaris i en una manca de llits per fer front a les noves necessitats del país (Casadevall, 2005: 80-81), van impulsar el projecte de creació d'un nou hospital que havia d'unificar els serveis sanitaris dels dos equipaments públics que havien conviscut fins aleshores.

L'any 1986 es creava també el Servei Andorrà d'Atenció Sanitària (SAAS). Es tractava d'una nova entitat pública nascuda de les noves necessitats que tenallaven la sanitat andorrana del moment, amb personalitat jurídica pròpia i autonomia financera. Hauria de gestionar i d'administrar tots els recursos públics, humans, materials i econòmics que es dedicaven a l'atenció sanitària. Igualment, el SAAS assumia la gestió de tots els estaments de la sanitat pública, entre els

quals hi havia principalment les dues clíniques, i desapareixia el CHA, que havia tingut un vessant exclusivament hospitalari.

Dos anys després, el 1988, l'OMS feia un estudi d'àmbit europeu sobre la ràtio de la infermeria per cada 10.000 habitants que hi havia en aquells moments en els diferents països del continent. Les conclusions d'aquest estudi foren força desfavorables a la realitat andorrana del moment: en comparació amb els 95 professionals d'infermeria per cada 10.000 habitants que hi havia a Noruega —a l'extrem superior de les valoracions—, els 48 que hi havia a França o els 46 que hi havia a Espanya, la ràtio andorrana queia fins als 19 professionals per cada 10.000 habitants. En aquell moment a Andorra hi treballaven 110 professionals de la infermeria; per assolir els estàndards noruecs, per exemple, hauria calgut quintuplicar aquesta xifra. En qualsevol cas, es considerava que l'òptim en aquesta situació, a partir d'unes previsions mínimament realistes, era la duplicació d'aquella xifra de 110 professionals per a tot el país (Clop, 1991). Amb la voluntat de corregir aquestes debilitats del sistema i aproximar-se en la mesura que es pogués als estàndards europeus, el Govern d'Andorra va establir relacions, el mes d'octubre de 1988, amb l'Oficina Regional per Europa de l'Organització Mundial de la Salut, amb la finalitat de dissenyar un programa de cooperació sanitària entre totes dues parts.

NEIX L'ESCOLA D'INFERMERIA D'ANDORRA

Amb tots aquests precedents immediats, el dia 25 de març de 1988, els consellers Josep Cases i Albert Pintat, en nom de les Comissions Legislatives d'Educació i Cultura i de Sanitat i Benestar Social del Consell General de les Valls, proposaven la creació d'una escola d'infermeria a Andorra amb una aportació pressupostària amb l'objectiu, d'una banda, de cobrir la necessitat de professionals d'infermeria que havia augmentat d'una manera considerable arran del projecte de creació del nou hospital amb 40 llits més, i també per satisfer les necessitats en l'àmbit de l'atenció primària ja que, en aquest aspecte, també augmentarien les necessitats del país amb l'obertura del primer Centre de Salut d'Andorra a la parròquia de la Massana l'any 1989. L'altre gran objectiu s'orientava a oferir als joves andorrans l'oportunitat de continuar la seva formació sense haver de desplaçar-se a l'estranger.

El dia 4 d'agost de 1988, el cap de Govern, Josep Pintat i Solans, signava el Decret de creació de l'Escola Universitària d'Infermeria d'Andorra. Començava la seva activitat com una entitat amb personalitat jurídica pròpia, adscrita al SAAS, amb l'objectiu de formar nous professionals d'infermeria amb capacitat suficient per identificar les necessitats de salut de les persones i dels grups de població, i per planificar, organitzar, executar i avaluar les atencions d'infermeria (Sarlé, 1991).

La nova institució havia nascut, amb la voluntat de dotar el país de professionals suficients i ben preparats per respondre a les necessitats de la societat en l'àmbit de la salut. Amb aquesta voluntat, i sota la direcció de Rosa Maria Mandicó, es

van iniciar les activitats acadèmiques durant el curs 1988-1989, amb algunes limitacions que s'anirien superant d'una manera progressiva. Després d'una presentació al públic el dia 5 d'octubre de 1988, a les dependències de Prada Casadet (que es convertiria en el centre docent de l'Escola durant els seus primers mesos d'existència), de la mà d'Eduard Portella, gerent del SAAS, que va pronunciar la conferència "Futura Escola d'Infermeria», l'acte oficial d'inauguració va tenir lloc l'11 de novembre de 1988, en presència de les autoritats andorranes, infermeres i els mateixos estudiants d'infermeria que havien començat la formació pocs dies abans. L'Escola va començar la seva activitat docent amb tretze alumnes matriculats. La institució va comptar des del principi amb professors d'àmplia experiència docent de l'Escola Universitària d'Infermeria de la Creu Roja i l'Escola Universitària de l'Hospital de Sant Pau de Barcelona, i amb l'aval de la Universitat Autònoma de Barcelona quant a la titulació, i també amb el suport de la Conselleria d'Educació de la Generalitat de Catalunya. Igualment, s'establiren acords de cooperació amb l'École d'Infirmière du Centre Regional de Toulouse-Ranguel i l'École d'Infirmière de Carcassonne pel costat francès (Ventura, 1990).

De fet, el primer centre docent, totalment provisional, on es van impartir les primeres tutories fou la sala d'actes de l'edifici Prada Casadet, al centre d'Andorra la Vella. Segons el record de Josefina Porras, la primera administrativa que va treballar per a l'Escola d'Infermeria, els inicis no foren gens fàcils. El local no era l'adequat, els mitjans tècnics a l'abast de l'equip docent eren clarament insuficients, i s'havia de treballar en espais reduïts, amb poca llum. La sala on es van començar a impartir les classes, que tenia una capacitat per a 120 persones, acollia tan sols 13 alumnes matriculades per aquell primer curs de les 16 que van ser seleccionades mitjançant un examen al qual es van inscriure 36 persones.

En els seus inicis, l'Escola tenia una plantilla de dues treballadores titulars, Rosa Maria Mandicó, infermera titulada i directora del centre, i Josefina Porras, que era l'administrativa feia de secretària, es cuidava de la biblioteca i de les compres, segons la necessària polivalència que caracteritzà la tasca del personal adscrit a l'Escola en aquells primers temps. La docència anava a càrrec majoritàriament de professors col·laboradors en totes les assignatures d'aquell primer curs, que provenien de les diverses branques del coneixement vinculat amb la infermeria; hi havia metges, infermeres, un biòleg, un químic i una psicòloga, entre d'altres. Com a professors col·laboradors que assumiren diverses tasques docents hi havia les infermeres Remei Canals, Joana Jara, M. Jesús Martínez, Rosa Mata, Isabel Pérez, M. Àngels Piñol, Teresa Ramírez, Pilar Sierra i Mercè Torres. A banda, hi havia docents d'altres branques professionals, com els professors Joan Albert Mijares, Josep Vilanova, Meritxell Fiter, Diego Gómez, responsables d'anatomia i fisiologia, la professora Elvira Gea de farmacologia, el professor Xavier Casal de microbiologia i parasitologia, el professor Vicenç Santamaria de bioquímica, la professora de psicologia Eva Bosch, i Carles Llebaria, professor de biologia.

El programa d'estudis d'aquell primer curs a l'Escola d'Infermeria d'Andorra, aprovat pel Govern que presidia aleshores Òscar Ribas Reig, es va adaptar d'una manera estricta a les directives 77/452 i 77/453 de la Comunitat Econòmica Europea, de manera que l'obtenció de la titulació d'infermeria es va ajustar als

programes vigents aleshores a Espanya i a França, amb la vista posada a una futura homologació de la titulació fora del país, que no s'obtidria, però, fins a l'any 1994 (Garriga, 1998). El pla d'estudis preveia 4.600 hores de docència repartides en tres anys. D'aquestes, la meitat corresponien a la formació teòrica i l'altra meitat a la formació pràctica, que es feia una part al Principat i una altra part en hospitals de tercer nivell de França i Espanya. D'aquesta manera, durant els dos primers cursos els alumnes van fer les pràctiques al Centre Hospitalari Andorrà, repartit encara aleshores entre la Clínica Santa Coloma i la Clínica Meritxell, com recordarem, i als Centres de Salut de Sant Julià de Lòria, la Massana i Andorra la Vella.

En arribar al tercer curs, els alumnes s'havien de desplaçar durant un període de tres mesos a l'estranger per fer pràctiques als hospitals Creu Roja i Dos de Maig de Barcelona, o bé al Centre Hospitalier de Ranguueil, a Tolosa de Llenguadoc (Ventura, 1990). Actualment, els alumnes encara es desplacen un mínim de tres mesos fora d'Andorra per anar a fer pràctiques en hospitals de tercer nivell. Poden anar a França, Espanya i, fins i tot, a Portugal.

El disseny i la implementació d'aquest primer pla d'estudis va ser responsabilitat, en gran mesura, de Rosa Maria Mandicó, que fou la primera directora de l'Escola, a partir de les directives del Pla de viabilitat. Per crear aquest primer pla d'estudis havia fet algunes visites a diverses escoles d'infermeria de França i d'Espanya per tal de recollir tota la informació necessària i conèixer les seves experiències de primera mà. En aquest procés recorda molt especialment la col·laboració que va obtenir a les escoles de la Creu Roja i de la Santa Creu i Sant Pau de Barcelona, i també a l'École d'Infirmière du Centre Regional de Toulouse-Ranguueil i l'École d'Infirmière de Carcassonne (Travesset, 2013).

Durant el mes de maig de 1989, l'Escola va ser traslladada a les noves instal·lacions de l'edifici Davi d'Andorra la Vella, situat davant de l'edifici administratiu del Govern, on se li havien destinat dues plantes: una per a l'administració i una altra per a les aules i les sales de pràctiques. Igual que l'anterior centre provisional de Prada Casadet, aquest espai va ser cedit pel Govern d'Andorra per al desenvolupament de l'Escola en les seves fases inicials. En aquesta nova ubicació, que es mantindria fins al desembre de 2003, hi havia tres aules d'una capacitat de setze a divuit alumnes cadascuna, dues aules de pràctiques, que tenien un equipament just però suficient per fer les pràctiques abans de passar a les institucions sanitàries, una biblioteca, una sala polivalent, tres àrees de repòs i cinc despatxos: un per a direcció, un per a secretaria i tres per als professors.

Caldrà esperar, però, al curs 1990-1991 perquè l'Escola assoleixi un cert grau de maduresa organitzativa. En aquell tercer any ja hi havia els tres cursos que configuraven la diplomatura en ple funcionament i s'hi integraren la professora Montserrat Bros i una nova administrativa, Anna Llorens, amb la qual cosa es consolidà una plantilla de sis persones, amb la directora al capdavant, tres professores i dues administratives.

L'ampliació progressiva del pla d'estudis va permetre la creació de la figura de professora coordinadora de curs a primer, segon i tercer curs, amb la responsabilitat

d'organitzar la docència tant en l'àmbit de la teoria com de les pràctiques. Dins d'aquest nou organigrama, que es completava amb la figura dels professors col·laboradors, en principi externs, la directora assumia una coordinació global i conjunta dels tres cursos, però donava una gran autonomia a cadascuna de les coordinadores.

La primera promoció de l'Escola d'Infermeria d'Andorra va tenir la matrícula gratuïta, igual que les tres promocions següents. Com a contrapartida, aquests primers diplomats en Infermeria s'havien de comprometre a treballar durant tres anys per al SAAS a partir del moment que obtinguessin la titulació, ja que el Govern invertia en la formació de cada infermera. Segons relata Pilar Serrano, de la primera promoció que es diplomà, el nivell d'exigència era molt alt. Calia assolir el notable per poder aprovar i l'assistència era obligatòria a totes les classes, en compliment del contracte que s'havia establert entre totes dues parts, Escola i alumnes.

La primera promoció d'infermeria obtenia la titulació de Diplomatura el mes de juny de 1991, amb set infermeres diplomades de les tretze que s'havien matriculat a primer curs feia tres anys. Les primeres infermeres diplomades a Andorra foren Concepció Álvarez Martínez, Isabel Navarro Gilabert, Dominica Ramond Punsola, Montserrat Rue Capella, Pilar Serrano Gascón, Purificación Valverde Hernández y Maria Liria Viñolas Blasco. De moment, el Diploma d'Infermeria que els van expedir només els donava dret a treballar al país, però des de les més altes instàncies educatives del Govern ja s'havia començat a treballar per a la convalidació de la titulació pròpia d'Andorra amb centres espanyols i francesos (Sarlé, 1991).

Les noves incorporacions foren molt significatives en l'objectiu d'augmentar els efectius d'infermeria a Andorra i d'estabilitzar la professió.

Aquell mateix any de 1994, concretament el dia 9 de juny, s'aprovava l'homologació de la titulació que oferia l'Escola d'Infermeria. A partir del moment en què s'assolí l'homologació de la titulació andorrana, s'obria la porta a noves sortides als estudiants del sector.

EVOLUCIÓ DE L'ESCOLA

El canvi de direcció al capdavant de l'Escola pràcticament va coincidir amb l'aprovació de la Llei d'universitats de 30 de juliol de 1997, que sancionaria la creació de la Universitat d'Andorra i, segons preveia la seva disposició addicional primera, la integració de l'Escola d'Infermeria en la seva estructura. Des del punt de vista organitzatiu, l'Escola havia estat adscrita al SAAS des de la seva fundació fins a l'any 1996. En aquell moment va passar a dependre directament del Ministeri de Sanitat. Tal com es va publicar en el Butlletí Oficial, "amb la reestructuració orgànica del Ministeri encarregat de la sanitat i l'adscripció de l'Escola Universitària d'Infermeria d'Andorra a aquest Ministeri, es fa necessari adaptar el Decret del Govern de 4 d'agost de 1988 pel qual es pretén que l'Escola pugui mantenir l'autonomia necessària per la bona gestió dels seus recursos

i funcions tot abandonant el marc d'adscripció al SAAS, que avui no es considera adequat» (Decret d'organització del Ministeri de Sanitat de 26 de juny de 1996, BOPA núm.47, any 8, 3.7.1996). Durant el curs 1998-1999 es va iniciar la unificació de tots els estudis de grau superior a la Universitat d'Andorra, que en aquell moment eren infermeria i informàtica. Va ser un moment de grans canvis i dificultats en el qual, malgrat totes les diferències organitzatives i estructurals de cada disciplina que fins aleshores havien funcionat de manera independent, va poder tirar endavant d'una manera satisfactòria.

La directora Anna Insa va treballar intensament per implantar-hi els llenguatges estandarditzats d'infermeria en català, que consisteixen en el conjunt de termes comunament utilitzats, en aquest cas en la llengua oficial del Principat d'Andorra, per descriure els judicis clínics implicats en l'avaluació (diagnòstics infermers), juntament amb les intervencions i els resultats esperats, per poder elaborar els plans de cures, que aporten un llenguatge professional a infermeria (NANDA Internacional). Anna Insa també va treballar amb tot l'equip de l'Escola per obrir-la més enllà de les fronteres del Principat. Tot l'equip que treballava a l'Escola en aquell moment va creure en el projecte i, després de diverses reunions amb el professorat i la creació de diversos equips de treball, van començar a treballar a partir de l'any 2000 amb patrons funcionals de Marjory Gordon, de manera que l'Escola d'Infermeria d'Andorra va ser pionera en la implantació d'aquest nou model, sobre el qual avui encara es treballa.

Les valoracions dels organismes internacionals i la realitat en què es veia submergit el Principat d'Andorra d'una demanda creixent dels serveis sanitaris garantia l'interès estratègic de l'Escola d'Infermeria d'Andorra a nivell d'Estat i, com a conseqüència, la seva continuïtat. La institució va traslladar les dependències al nou campus universitari de Sant Julià de Lòria, arran del Decret d'adscripció dels béns, drets i obligacions de l'Escola Universitària d'Infermeria d'Andorra, aprovat l'any 2003; el trasllat es duia a terme l'any següent, el 2004.

En aquest nou edifici, l'Escola d'Infermeria disposa d'aules de docència, dotades amb ordinadors, projectors i accés a la xarxa, tres laboratoris de pràctiques, un d'ells amb material d'última tecnologia, com ara simuladors d'hemodinàmica i material de tot tipus per a la simulació d'escenaris clínics. Es treballa a través del campus virtual, un innovador sistema d'aprenentatge que permet a l'estudiant poder fer el seguiment de la majoria d'activitats sense la seva presència a l'aula, i també la publicació de material docent, el lliurament de treballs i activitats en línia i el seguiment de fòrums, entre d'altres. Disposa de laboratoris amb un ordinador per a cada estudiant, d'una sala multimèdia i d'una aula d'exàmens.

Igualment, des de l'any 2008 hi ha a disposició de la Universitat una àmplia oferta de biblioteca regentada pel Comú de Sant Julià de Lòria. Fins aquell moment existia una biblioteca ubicada dins la Universitat, anomenada Biblioteca José Luis Sampedro, en homenatge a aquest gran promotor de l'educació. Tenia, però, menys capacitat i una franja d'hорaris més limitada que la que oferia la del Comú i, amb la finalitat d'ampliar la disponibilitat i l'oferta de recursos bibliogràfics es va substituir la biblioteca universitària per la comunal.

A partir del curs 2003-2004 es va posar en marxa el pla d'estudis pilot, que incorporava els llenguatges estandarditzats d'infermeria i les primeres directives europees de Bolonya.

Durant l'any acadèmic 2004-2005 es creà una nova plaça de professor ordinari, que va ser ocupada per Montserrat Aldomà Gómez. En acabar aquell any deixava d'exercir les seves funcions de coordinadora Pilar Serrano i ocupava el seu lloc Ernest Saiz, que plegà el curs següent. La plaça vacant la va obtenir Sara Esqué.

Durant l'any 2006, concretament el 28 de juny, es va aprovar el Segon Pla d'estudis de l'Escola d'Infermeria de la Universitat d'Andorra. Aquest nou Pla integrava en la docència els llenguatges estandarditzats d'infermeria, incloent-hi així un llenguatge professionalitzador, i adaptava tot l'ensenyament a les directrius europees de Bolonya. Durant el curs acadèmic 2007-2008 s'incorporà a l'Escola Olga Travesset i el 2008-2009 Àngels Giménez, que formen la plantilla actual de professores, juntament amb la direcció a càrrec de Rosa M. Mandicó.

El 12 de juny de 2008 s'aprovava la Llei d'ordenació de l'ensenyament superior, que substituïa la Llei d'universitats de l'any 1997 i que adaptava l'ensenyament superior d'Andorra a l'Espai Europeu d'Ensenyament Superior (EEES). Aquest nou marc legislatiu estableix un sistema flexible de titulacions basat en tres cicles universitaris (bàtxelor, màster i doctorat) i mesurat amb el crèdit europeu. Així mateix, i en línia amb l'EEES, aquest nou marc jurídic vol promoure la qualitat de l'ensenyament superior, la mobilitat dels estudiants i del professorat, l'aprenentatge al llarg de la vida i la dimensió europea en l'ensenyament superior, i instaura el Suplement europeu al diploma com a complement del diploma universitari per als títols d'estat.

El 17 de febrer de 2010 s'aprovava el Decret d'establiment del títol estatal de bàtxelor en infermeria, que obligava a revisar i actualitzar el Pla d'estudis vigent fins aquell moment.

El 20 d'abril de 2011 es va aprovar el Decret d'aprovació del pla d'estudis del bàtxelor en infermeria de la Universitat d'Andorra.

El setembre de 2011 s'implanta aquest nou pla d'estudis, que va ser, de fet, una revisió i una actualització de l'anterior, i aportava les millores necessàries sense canviar, però, la filosofia de l'anterior. El fet d'aprovar el títol estatal de bàtxelor obliga a l'extinció del títol de diplomatura en infermeria. En qualsevol cas, la reforma no ha aportat grans canvis i, a l'hora de la veritat, diplomats i bàtxelors tenen les mateixes competències. Bàtxelor equival a un primer cicle universitari, que acadèmicament es continua amb un màster, que és un segon cicle universitari previ al tercer cicle, que és el doctorat.

Actualment està previst una nova revisió del Pla d'estudis per al 2017 adequant-se als criteris de qualitat de les Agències de Qualitat Andorrana, Espanyola i Francesa.

L'escola d'infermeria de la Universitat d'Andorra continuarà donant resposta a través de la formació de futurs professionals d'infermeria amb coneixements teòrics

i pràctics d'actualitat i vetllarà per la formació continuada dels professionals ja titulats.

BIBLIOGRAFIA

- ARÓSTEGUI, J. *La investigación histórica: teoría y método*. Barcelona: Crítica, 2004.
- BURNS, N.; GROVE, S. K. *Investigación en enfermería*. Madrid: Elsevier España, 2008.
- CANTURRI, E. *Memòries (república, guerra i exili)*. La Seu d'Urgell: Ajuntament de la Seu; Barcelona: L'Avenç, 1987.
- CANTURRI, P.— *L'Andorra de Pere Canturri: compilació de l'obra escrita*. Andorra: Editorial Andorra, 2014.
- CASADEVALL, A.; MANDICÓ, R. M. *Escolta el cor*. Andorra: Edicions Ministeri de Salut i Benestar, 2005.
- MANDICÓ, R. M. "Definició d'un nou model sanitari: creació d'una escola universitària d'infermeria». *Quina formació per a la vida laboral? Quinzenes Jornades de la Societat Andorrana de Ciències*. Andorra la Vella: SAC, 2010, p. 123-128.
- STRAUSS, A.; CORBIN, J. *Bases de la investigación cualitativa. Técnicas y procedimientos para desarrollar la teoría fundamentada*. 1a ed. Medellín (Colòmbia): Editorial Universidad de Antioquia, Facultad de Enfermería, 2002.
- TAYLOR, S. *La entrevista en profundidad. Introducción a los métodos cualitativos de investigación*. Barcelona: Paidós, 1992.
- TRAVESSET, O. "Entrevista a la Sra. Rosa M. Mandicó». *Àgora d'infermeria* vol. 17, núm. 4 (2013), p. 152-154.

DOCUMENTS DE PREMSA

- BLANCO, M.T. "Andorra té dèficit en atenció primària». *El Periòdic d'Andorra* (11 maig 1998), p. 7.
- BOPA *Butlletí Oficial del Principat d'Andorra* (10 abril 1989). <<http://www.bopa.ad/bopa.nsf/home?OpenFrameSet>> [Consulta: 23 novembre 2012]
- CLOP, I. "Cal duplicar el nombre d'infermeres». *Diari d'Andorra* (18 juny 1991).
- BAIGES, J. R. "El ministeri dissenya els nous estudis del sistema educatiu andorrà». *Diari d'Andorra* (26 juny 1994), p. 4.
- MARTIN, P. "Exportant infermeres». *Diari d'Andorra* (27 abril 2014).
- PRATS, V. "La Diplomatura d'infermeria s'homologa a Espanya». *Poble Andorrà* (14 setembre 1994), p. 10.
- SARLÉ, E. "L'Escola d'Infermeria ja ha format una promoció». *Diari d'Andorra* (19 novembre 1991), p. 7.
- VENTURA, M. "Infermeria: una nova alternativa per al jovent d'Andorra». *Poble Andorrà* (25 maig 1990), p. 32.

Portada del llibre que recull els 25 anys de l'Escola d'Infermeria de la Universitat d'Andorra.

Seu de la Universitat d'Andorra.